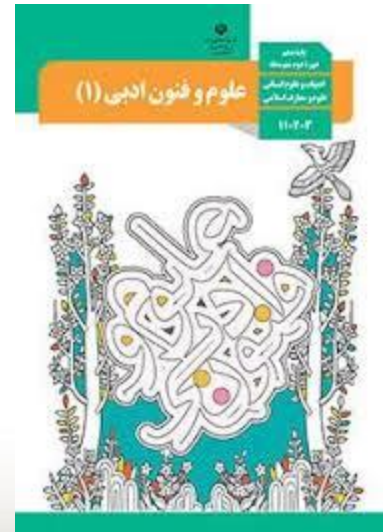

سبک شناسی

تهیه کننده : ایران ملاسلیمی
دبیر ادبیات ناحیه یک سنندج
دبیرستان ایران

جدول ویژگی‌های سبکی شعر فارسی سبک‌های خراسانی

عراقی

هندی

بازگشت

بیداری

معاصر و انقلاب اسلامی

سبک خراسانی

از آغاز شعر فارسی تا قرن ششم

قلمرو زبانی

سادگی زبان شعر

کمی لغات عربی (بجز اصطلاحات علمی و دینی)

کمی لغات بیگانه

تفاوت تلفظ لغات

کهنه و مهجور بودن لغات

استفاده دو نشانه برای یک مضم

قلمرو ادبی

- قالب عمده = قصیده
- شکل گیری قالب های (مسمط - ترجیع بند - مثنوی)
- رشد غزل در اواخر این دوره
- استفاده از آرایه های طبیعی و در حد اعتدال
- سادگی قافیه و ردیف
- استفاده تشبیه حسی در توصیف پدیده ها

قلمرو فکری

- روح شادی و نشاط و خوش باشی
- واقع گرایی شعر
- توصیفات ساده، محسوس و عینی و طبیعی
- معشوق زمینی
- روح حماسه حاکم
- اشعار پند آموز: ۱- ساده ۲ - جنبه عملی و دستوری
- مضمون عمده اشعار (حماسه - مدح - اندرز)
- سادگی فکر و کلام

سبک عراقی

قرن های هفتم

هشتم

نهم

قلمرو زبانی

- ✓ فراوانی ترکیبات نو
- ✓ کاهش سادگی کلام، حرکت سوی دشواری
- ✓ فراوانی لغات و ترکیبات عربی
- ✓ ورود لغات ترکی و مغولی:
- ✓ * همی تبدیل به می
- ✓ * اندر تبدیل به در
- ✓ از میان رفتن لغات مهجور فارسی:
- ✓ * واژه های «ایدون، ایدر، ابا، ابر» حذف
- ✓ * به کارگیری حرف نشانه «مر» کنار مفعول کم شده
- ✓ پیدایش مختصات نو در چهارچوب فارسی قدیم (درهم آمیختگی مختصات نو و کهن)

قلمرو ادبی

- ✓ رواج بیشتر قالب های شعری به ویژه غزل های عاشقانه و عارفانه و مثنوی
- ✓ خارج شدن شعر از دربار - از رونق افتادن قصیده
- ✓ به کارگیری ردیف های فعلی و اسمی دشوار
- ✓ توجه بیشتر به آرایه های ادبی (بدیع و بیا ن)
- ✓ تثبیت جایگاه تخلص در انتهای شعر
- ✓ خوش آهنگ تر شدن اوزان شعری
- ✓ رواج داستان سرایی و مجموعه های داستانی

قلمرو فکری

- ✓ گسترش عرفان و تصوف
- ✓ فراوانی زهد ستایی و وعظ و ادرز
- ✓ فاصله گرفتن غزل از عشق زمینی (معشوق آسمانی)
- ✓ رواج هجو و هزل
- ✓ رواج حس دینی
- ✓ درون گرایی در شعر و توجه به احوال شخصی
- ✓ رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی
- ✓ برتری عشق بر عقل (ستایش عشق)
- ✓ غم گرایی
- ✓ فراق
- ✓ ذهن گرایی و توجه به دنیای درون
- ✓ باور به قضا و قدر
- ✓ بازتاب بیشتر علوم در شعر

سبک هندی

قرن های دهم
یازدهم

قلمرو زبانی

- گسترش دایره واژگان شعر
- از میان رفتن لغات ادبی قدیم
- ورود لغات مربوط به مذاهب و آداب و رسوم هندوان
- کاربرد لغات عربی کم شد
- رواج لغات ترکی
- ضعف زبان فارسی (با حملات تیمور و ازبکان و سخن گفتن صفویان به زبان ترکی)
- زبانی واقع گرا
- بی دقتی در کاربرد جمله ها و ترکیب ها
- ورود واژه های عامیانه در شعر
- راه یافتن زبان کوچه و بازار به شعر
- بی توجهی به زبان

قلمرو ادبی

- کم توجهی به آرایه های ادبی، بدیع و بیان (به دلیل رواج شعر بین عامه مردم و افراد بی تخصص)
- استفاده از آرایه تشبیه رایج
- نقش تلمیح در مضمون سازی
- آرایه های پر کاربرد: حسن تعلیل - حس آمیزی - تمثیل - اسلوب معادله
- شباهت مسمط به غزل
- استفاده ردیف ها طولانی و خوش آهنگ
- اکثر شاعران تک بیت گو هستند
- قالب شعری: غزل (اما با ابیاتی طولانی حتی تا ۴۰ بیت)

قلمرو فکری

- معنا گرایی نه صورت گرایی
- معنا بیش از یک بیت نمی شود
- ترجمهٔ مطالب (فلسفی-عرفانی - غنایی) گذشتگان به بیان هندی
- مضمون یابی
- ارائه خیال خاص
- شاعران به دنبال فکری جزئی که تا آن زمان بیان نشده بود و تازگی داشت، بودند.

سبک دوره بازگشت و بیداری

قرن های دوازدهم

سیزدهم

قلمرو زبانی

- ❖ ادامه یافتن قالب های شعری مانند گذشته
- ❖ توجه به قالب هایی مثل قصیده و مثنوی در اشعار افرادی از جمله ادیب الممالک و ملک الشعرا
- ❖ توجه به قالب هایی مثل مستزاد، چهارپاره و نیز سرودن ترانه و تصنیف توسط شاعرانی که به زبان عادی شعر می گفتند.
- ❖ این قالب ها زمینه ظهور «شعر نو» را فراهم کردند.
- ❖ عدم توجه به آرایه های بیانی و بدیعی و سنت های ادبی توسط شاعرانی که به زبان عادی شعر می گفتند.
- ❖ شعر وسیله ای برای بیان مقاصد
- ❖ در نظر داشتن تخیلات سراینندگان پیشین، نوآوری در عرصه تخیل با تأثیر پذیری از اوضاع اجتماع، مانند تخیلات موجود در اشعار میرزاده عشقی
- ❖ توجه به وزن و موسیقی در شعر توسط گروه سنت گرا

قلمرو ادبی

- ادامه یافتن قالب های شعری مانند گذشته
- ورود اندیشه های سیاسی، اجتماعی و مضامین تازه در شعر
- تغییر نگرش شاعران و نویسندگان از «کلی نگری» و «ذهنیت گرای» به «جزئی نگری» و «عینیت گرای»
- از کار افتادن مضامین کلی و ذهنی، مسائل اخلاقی، عارفانه سرایی و غزل گویی
- رونق گرفتن مضامین سیاسی، اجتماعی و وطنی

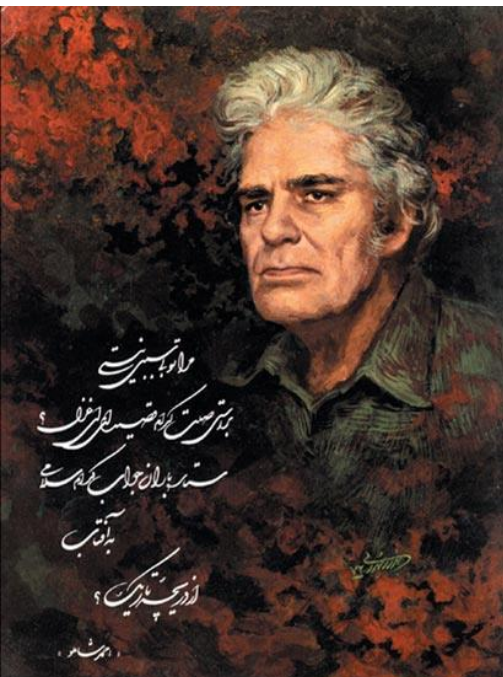
قلمرو فکری

- تحول چشمگیر درون مایه
- ورود اندیشه های سیاسی، اجتماعی و مضامین تازه در شعر
- تغییر نگرش شاعران و نویسندگان از «کلی نگری» و «ذهنیت گرایی» به «جزئی نگری» و «عینیت گرایی»
- از کار افتادن مضامین کلی و ذهنی، مسائل اخلاقی، عارفانه سرایی و غزل گویی
- رونق گرفتن مضامین سیاسی، اجتماعی و وطنی
- شاخص ترین درون مایه های شعر عصر بیداری:
  - ۱- آزادی ۲- وطن ۳- قانون ۴- تعلیم و تربیت
  - ۵- توجه به مردم ۶- علوم و فنون جدید

سبک دوره ی معاصر

قرن چهاردهم

قلمرو زبانی

- لغات و ترکیبات امروزی و جدید وارد شعر شده است.
- دست شاعر برای استفاده از تمام واژه ها باز است.
- سادگی و روانی زبان شعر و جمله بندی های ساده در شعر معاصر کاملاً چشمگیر است.

قلمرو ادبی

- تغییر در قالب های شعری مشهود است.
- واحد شعر بیشتر بند است نه بیت.
- آرایه های بیانی و بدیعی به صورت طبیعی وارد شعر می شود.
- قالب نیمایی و سپید علاوه بر قالب های سنتی وارد شعر می شود.
- در اشعار نو تساوی طولی مصراع ها رعایت نمی شود و مصراع ها از نظر تعداد پایه های آوایی هم اندازه نیستند.
- ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی گریزی از ویژگی های شعر این دوره است.
- صور خیال جدید و نو هستند و تکرار تصاویر شاعران دوره های قبل نیستند.
- گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر می شود.
- انتخاب وزن، متناسب با لحن طبیعی گفتار و زبان شعر است.

قلمرو فکری

- معشوق زمینی است.
- مخاطب شعر، همهٔ مردم هستند.
- تفکر شاعر بیشتر زمینی، پیرامون امور دنیوی است.
- لحن شاعر صمیمانه و متواضعانه است.
- مدح و ذم و هجو در شعر این دوره بسیار کم است.

سبک دورهٔ انقلاب اسلامی

از ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ تا کنون

شعر انقلاب

قلمرو زبانی

- زبان و واژگان در قصاید این دوره به سبک خراسانی نزدیک است.
- افزایش واژگان متناسب با دین، جنگ، جبهه، شهادت و ...
- علاقه به استفاده از واژگان کهن و باستان گرایی
- آشنا زدایی زبانی و روی آوردن به ترکیبات تازه که در نتیجه روی آوردن به مفاهیم انتزاعی است.

قلمرو ادبی

- مورد توجه قرار گرفتن قالب های سنتی.
- از رونق افتادن قالب نیمایی بین جوانان و انقلابیون
- رواج قالب غزل و قصیده
- تقلید از سبک عراقی و خراسانی
- گرایش به خیال بندی (شعر برخی از شاعران این دوره به شعر بیدل و صائب نزدیک می شود)
- استفاده از تمثیل و نمادگرایی در سال های نخستین کمتر بود و شاعران به صراحت بیان روی آورده بودند. اما به تدریج با الهام از فرهنگ اسلامی، تمثیل و نماد در ادبیات راه پیدا کرد.

قلمرو فکری

- توجه به مضامین و مفاهیم اسلامی به ویژه فرهنگ عاشورایی.
- آشکار بودن روح عرفان و حماسه
- تلفیق بُعد زمینی حماسه و بُعد آسمانی عرفان و تلفیق این دو در غزل حماسی انقلاب.
- روی آوردن به مفاهیم انتزاعی.
- اصلی ترین درون مایه شعر: فرهنگ دفاع مقدس.

جدول ویژگی‌های سبکی نثر فارسی

سامانی، غزنوی، سلجوقی

عراقی

هندی،

بازگشت

بیداری

معاصر و انقلاب اسلامی

سبک خراسانی

سامانی

- از آغاز شعر فارسی تا قرن ششم

قلمرو زبانی

- ایجاز و اختصار در لفظ و معنا
- تکرار فعل یا اسم به حکم ضرورت معنی
- کوتاهی جملات
- لغات کم کاربرد فارسی مقایسه با
- بهره گیری کمتر از لغات عربی
- افزایش یافتن کاربرد نشانه ها جمع فارسی ، نشانه ها جمع عربی

قلمرو ادبی

ساده و بدون آرایه های ادبی نمونه هایی مانند:

* ترجمة تفسير طبری

* التفهيم

* شاهنامه ابومنصوری

* تاریخ بلعمی

قلمرو فکری

محتوای نثر = علمی

گاهی نثرها = حماسی، تاریخی و دینی

غزنوی و سلجوقی زبانی

- اطناب
- حذف افعال به قرینه
- افزایش کاربرد لغات عربی
-

قلمرو ادبی

تمثیل و استشهاد به آیات و احادیث اشعار عرب:

* بیہقی

* قابوس نامہ

* سفرنامہ ناصر خسرو

* سیاست نامہ

* کیمیای سعادت

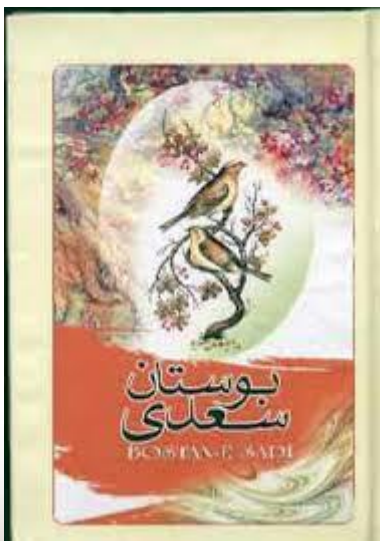
* کشف المحجوب

عراقی

قرن های هفتم

هشتم

نهم

قلمرو زبانی

- استفاده از ترکیبات دشوار
- حذف افعال به قرینه
- کاربرد لغات مهجور عربی - ترکی - مغولی
- رواج تاریخ نویسی با اسلوب ساده
- سستی و ضعف در ساختار دستوری جملات
- آوردن مترادف ها و توصیف های فراوان (اطناب)

قلمرو ادبی

- کاربرد فراوان آیات، احادیث و اشعار در متن
- استفاده از آرایه های ادبی در نثر (موازنه - سجع - مراعات نظیر - تشبیه)
- * چهار مقاله نظامی گنجوی
- * مقامات حمیدی
- * کلیله و دمنه

قلمرو فکری

- رواج نثر داستانی، تمثیلی و عرفانی
- ضعف و انحطاط فکری
- سستی یافتن تحقیق و تتبع در میان ادیبان
- درسی کردن عرفان، شرح اصطلاحات و پیچیده جلوه دادن مفاهیم آن = نوشته نشدن کتاب عرفانی مهم

هندي

قرن های دهم

یازدهم

قلمرو زبانی

• در آمیختگی نظم و نثر

• کاربرد وجه وصفی

• جمع بستن با «ات» در کلمات: * فارسی = محاربات

• مطابقت صفت و موصوف به تقلید از دستور زبان عربی

• آوردن تتابع اضافات

• آوردن جملات طولانی

• کاربرد افعال با پیشوندهای متعدد

• نزدیکی به زبان عامیانه

• فراوانی لغات ترکی و مغولی

• آمیزش زبان فارسی با دیگر زبان ها

عربی = گیلانات * مغولی = بیلاقات

قلمرو ادبی

- استفاده از آیات، احادیث و عبارات عربی
- تبدیل ضرب المثل فارسی به عبارات عربی بی روح
- کاربرد شعرهای ضعیف در متن کتاب های نثر که غالباً سروده خود مؤلفان بود

قلمرو فکری

تأثیر فساد و تیره بختی

رواج مدح و چاپلوسی

فرار دسته جمعه افراد با ذوق و آزاده از بیم تیغ استبداد

سبک دوره بازگشت و بیداری

قرن های دوازدهم

سیزدهم

قلمرو زبانی

• ادامه یافتن قالب های شعری مانند گذشته

• توجه به قالب هایی مثل قصیده و مثنوی در اشعار افرادی از جمله ادیب الممالک و ملک الشعرا
• توجه به قالب هایی مثل مستزاد، چهارپاره و نیز سرودن ترانه و تصنیف توسط شاعرانی که به زبان عادی شعر می گفتند.

• این قالب ها زمینه ظهور «شعر نو» را فراهم کردند.

• عدم توجه به آرایه های بیانی و بدیعی و سنت های ادبی توسط شاعرانی که به زبان عادی شعر می گفتند.

• شعر وسیله ای برای بیان مقاصد

• در نظر داشتن تخیلات سراینندگان پیشین، نوآوری در عرصه تخیل با تأثیر پذیری از اوضاع اجتماع،

مانند تخیلات موجود در اشعار میرزاده عشقی

• توجه به وزن و موسیقی در شعر توسط گروه سنت گرا

قلمرو ادبی

- ادامه یافتن قالب های شعری مانند گذشته
- ورود اندیشه های سیاسی، اجتماعی و مضامین تازه در شعر
- تغییر نگرش شاعران و نویسندگان از «کلی نگری» و «ذهنیت گرایی» به «جزئی نگری» و «عینیت گرایی»
- از کار افتادن مضامین کلی و ذهنی، مسائل اخلاقی، عارفانه سرایی و غزل گویی
- رونق گرفتن مضامین سیاسی، اجتماعی و وطنی

قلمرو فکری

تحول چشمگیر درون مایه

ورود اندیشه های سیاسی، اجتماعی و مضامین تازه در شعر

تغییر نگرش شاعران و نویسندگان از «کلی نگری» و «ذهنیت گرای» به «جزئی نگری» و «عینیت گرای»

از کار افتادن مضامین کلی و ذهنی، مسائل اخلاقی، عارفانه سرایی و غزل گویی

رونق گرفتن مضامین سیاسی، اجتماعی و وطنی

شاخص ترین درون مایه های شعر عصر بیداری:

۱- آزادی ۲- وطن ۳- قانون ۴- تعلیم و تربیت

جدید ۵- توجه به مردم ۶- علوم و فنون جدید

سبک دورهٔ معاصر

قرن چهاردهم

قلمرو زبانی

- در نثر این دوره، شماری از واژه‌های اروپایی به زبان فارسی راه یافته‌اند؛
- از واژه‌های عربی نسبت به گذشته کاسته شده است؛
- بسیاری از واژه‌ها، کنایات و اصطلاحات عامیانه وارد نثر داستانی این دوره شده‌اند؛
- نثر داستانی در این دوره به شدت تحت تأثیر گفتار و محاورهٔ اقشار اجتماعی ایران است؛
- بسیاری از افعال حذف می‌شوند و ساختار نحوی جمله‌ها به هم می‌ریزد و کوتاهی جملات و فعل‌ها در کلام فراوان دیده می‌شود.

قلمرو ادبی

- - در این دوره گونه‌های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند؛
- توصیف پدیده‌ها و شخصیت‌ها در نثر این دوره عینی، کوتاه، بیرونی و مشخص است؛
- قالب‌ها و ساختار داستانی متنوع و گوناگون است؛ سفرنامه، خاطره، داستان کوتاه و بلند، نثر تحقیقی و دانشگاهی، رمان، نمایشنامه و ... مورد توجه نویسندگان معاصر قرار گرفته است؛
- در نثر این دوره سبک‌های متفاوتی در داستان‌نویسی وجود دارد؛ برای نمونه بر اساس نام نویسندگان: سبک جمال‌زاده، سبک آل احمد، سبک هدایت و سبک دولت‌آبادی.

قلمرو فکری

- نثر داستانی این دوره تنوع مضمون دارد؛ مانند داستا نهای اقلیمی، شهری، کود کانه، زنانه و...؛
- رمان های تاریخی، سیاسی، علمی، فلسفی و ... نگاشته می شوند؛
- اساطیر یونانی، رومی، هندی و عبری رد پای آشکاری در داستان نویسی معاصر دارند؛
- مکتب های فلسفی و ادبی قرن نوزدهم و بیستم اروپا مانند رمانتیسزم در ادبیات داستانی این دوره حضوری آشکار و تأثیر گذار دارند؛
- از موضوعات عمده داستان در این دوره می توان به عشق، انسان، ستیز با خرافات، آموزش و پرورش، نفت، مسائل زنان، روش تفکری، سرمایه داری، کارگری، سیاست، استبداد، انقلاب، جنگ و ده ها موضوع دیگر اشاره کرد.
- سبک شناسی دوره انقلاب اسلامی

سبک دورۀ انقلاب اسلامی

از ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ تا کنون

قلمرو زبانی

- زبان داستان ها به ویژه در زمان جنگ بیشتر عامیانه است .
- افزایش واژگان متناسب با دین، جنگ، جبهه، شهادت و ...
- علاقه به استفاده از واژگان کهن و باستان گرایی
- ساده نویسی که در دوره ی های پیش شروع شده بود ادامه یافت .

قلمرو ادبی

از پایان دهه پنجاه تا پایان دهه شصت، گرایش به داستان‌های بلند بیشتر از داستان کوتاه است. در صورتی که قبل از انقلاب اقبال به داستان کوتاه، هم در میان مردم و هم نویسندگان وجود داشت. این روند از آغاز دهه هفتاد شکل دیگر به خود گرفت و گرایش به داستان کوتاه بیشتر شد؛ در دهه نخست انقلاب، دوری از سبک‌های جدید داستان دیده می‌شود اما به تدریج به ویژه بعد از جنگ، گرایش به سبک‌های جدید داستان نویسی مانند جریان سیال ذهن بیشتر می‌شود و نیز در دهه هشتاد شاهد داستانک نویسی (مینی مال) و مدرن نویسی هستیم؛ گرایش به برخی قالب‌های دیگر مانند خاطره، قطعه ادبی، سفرنامه، شرح حال و نوشته‌های ادبی - تحقیقی رایج شد.

قلمرو فکری

- تنوع موضوع‌ها یکی از خصایص برجسته ادبیات داستانی پس از انقلاب است. دگرگونی‌های بنیادی، مانند مقاومت هشت ساله مردم در جنگ تحمیلی و استکبارستیزی...
- اندیشه حاکم بر داستان‌های دهه اول پس از پیروزی انقلاب، ابتدا سیاسی و در مرحله بعد، اجتماعی است؛
- از مضامین نثر این دوره می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- بی‌توجهی به مادیات، دعوت به اخلاقیات، استکبارستیزی، مبارزه با بی‌عدالتی اجتماعی، استقبال از شهادت و فرهنگ ایثار و دفاع از وطن.
- تفکر انسان‌گرایانه (اومانیزم) که در آثار قبل از انقلاب وجود داشت، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه‌ای کمرنگ مشاهده می‌شود.

گاهي گمان نهي كني و مي شود
گاهي نهي شود، نهي شود كه نهي شود
گاهي هزار دوره دعائي اجابت است
گاهي نكفته قرعه بنام تومي شود
گاهي كدا، كد اسي كد ايني و بخت نيست
گاهي تمام شهر كد اسي تومي شود

سپاس از همراهیتان

